

A NÉMETORSZÁGI NEMZETI SOCIALISMUSRÓL.

A letűnő század, mely fényes eredményekben és éles ellentétekben oly gazdag, a socialismus egy új irányának is adott létet: az individualistikus és collectiv fogalmak egybekapcsolásából: a nemzeti socialis pártnak.

Az ellentétes érdekköröket, érzéseket, felfogást és meggyőződést bizonyos harmóniába juttatni és kiegyenlíteni akaró törekvés az 1896-iki év folyamán Németország különböző vidékeiről a legkülönbélebb osztályok és pártok képviselőit hozta össze az erfurti híres császártérembe: egyetemi professorokat, papokat, tanítókat, gyárosokat, munkásokat, mezőgazdákat és kisiparosokat; keresztény-socialistákat, liberálisokat, antisemitákat és socialdemokratákat egyaránt. Ott volt »pastor« Naumann, a kitűnő agitator, ez új mozgalom lelke; ott a nagyhirű Sohm, az új praeceptor Germaniae; Rein, a neves iskolareformator és velük sok más szerepet vivő egész ember.

Összejöttek, hogy két eleddig egymással majd ellenséges viszonyban levő hatalmas eszme között az eddig áthidalhatatlan űrt elosztatva olyan talajt teremtsenek, a melyen az együttes működés és küzdés lehetővé válhasson. Korunk két elementáris erővel hódító eszméjét — a nemzeti és socialis eszmét — kellett egymással összhangba hozniok, hogy a nemzeti socialis pártot létesíthessék és ennek programját kifejthessék.

A politikai viszonyok akkori alakulata is közrejátszott, hogy ezt a két eszmét együvé foghatták. Ismeretes mindenki előtt, mily erős mozgalom árja zúgott végig egész Németországon, mikor a flotta és hadsereg számának emeléséről szóló javaslat közismertté lett. Félték tőle a liberálisok, gyűlölve támadták a socialdemokraták, és előnyt keresve harczolt ellene a centrum. A legnagyobb hullámokat felvert agitatio közepette, felülről is támogatva, tán hogy a javaslat popularisabbá vagy legalább kevésbé gyűlöletessé lehessen, de meg a nagy tőke aránytalan túlsúlyától való félelem és az ezáltal okozható hely-

zet igaztalan volta miatt is, szervezkedett a nemzeti és socialis eszmék dualismusából egy új párt — a nemzeti socialisták pártja. Hogy úgy ezen eszmék egyesítésének lehetőségét és megvalósításuk módját kifejthessem, szükséges a nemzeti socialista párt programját nagy vonásaiban megismertetnem oly alakban, a miként ezt a programot Lipcsében egy »Generalversammlung« hallottam, a melyen Sohm professor (a párt alapítója és jelenleg Naumannal vezetője) meghívása folytán résztvehettem.

A program főbb elvei és az ezekből levonható következtetések, melyeket hét pontba foglalhatnék össze, a következők:

I. A nemzeti socialis párt nemzeti alapon áll. Ez pedig azt jelenti, hogy az új párt a németek gazdasági és politikai hatalma kifejtésének előfeltételül a belső nagy socialis reformokat tartja; ezen meggyőződése azon érdekes és okos véleményen nyugszik, hogy a külhatalom fentartásának, kiterjesztésének alapja a politikailag érdekelt nép nemzeti hazafias érzése. Hatalmi, terjeszkedő politikát kunt — reformpolitikát, tehát a socialis helyzet sanálását bent kell követni, hogy az állam feladatait megközelíthesse és a lehetőség szerint megoldhassa. A gazdasági élet erősebb lendülete tényleg ilyen politikát követel. A mi ezen politika folytatásához szükséges: a nemzeti és socialis jelleg, ennek meghatározásában a párt állásfoglalása körülbelül ilyenképp formulázható: nemzeti az a tudat, érzés vagy ösztön, mely a német befolyást az egész világra kiterjeszteni van hivatva; socialis pedig a munkásosztály törekvése, hogy a nemzeten és ezen belül befolyásra jusson. Amaz elsőhöz erős, számos tagból álló képzett hadsereg és tengerészeti haderő kívántatik — mondja a nemzeti socialis párt — ehhez pedig a munkásnép akarata is kell. Ez a bizonyos akarat most ugyan nem érvényesülhet egész teljében, de az idők árja meghozza és megacélozza ezt is.

Tehát neveljük a munkásosztályt nemzeti érzésben, adjuk meg neki az államélet irányításában való közreműködés lehetőségét, mivel a politikailag érdekelt nép emelkedik csak a politikai felelősség érzésének magaslatára. Tekintsük a munkásügyet a nemzetek közgazdasági politikája egy részeként, a mely munkásügy mindenkoron az ország politikai, gazdasági és műveltségi viszonyainak speciális nyilvánulása, mely általános elvek szerint való kezelést nem is tűr. Az internationalis socialismus a párt szerint nem lehetséges, mert a népek culturalis foka nagyon

különböző; és az egyik nép haladása a másik hanyatlásával áll összefüggésben. Az internationalisták — természetesen — ezt a különben is könnyen megdönthető nézetet hevesen tagadják; a nagy tőke domináns túlsúlya, a munkaérték kizsákmányolása az egész világon elterjesztette a pauperismust és létet adott a proletariátusnak; a symptomák lehetnek mások, az előidéző okok is mutathatnak változatosságot, de végeredmény a munkásosztály elnyomott állapota, mely mindenütt, a hol fejlettebb az ipari élet, megvan, és ez az, a mi megváltoztatandó. Ehhez pedig az egész világot átfoglaló internationalismus kell, mely megadja a különben elszigetelt atomoknak a vészes és félt erőt. Hogy ezen merev felfogásból az internationalisták is engedtek már, elég csak arra utalnom, hogy az orosz és chinai munkásokról ők sem akarnak hallani.

II. A programm második követelménye erős és állandó külpolitika, mely a német munkaerő és szellem elterjesztésére szolgáljon. Világos ebből, hogy az általános hadikötelezettség, a haditengerészet arányos kiépítése, a német gyarmatok fejlesztése és megtartása ezzel a követelménnyel szorosan egybekapcsolódik. Elismerve az ezzel járó kemény terhek súlyosságát, mintegy recompensatio gyanánt úgy a katonai, mint a colonialis *igazgatásban* uralkodó visszaélések és igaztalanságok ellen való küzdelemre felajánlja a párt a socialdemokratáknak közreműködését. Ezt a pontot szívesen acceptálnák ezek is, de nem az előbbit, mivel a hadsereg, a socialdemokraták szerint egy ellenük felhasználható ijesztő erő; ennek növeléséhez hozzájárulni egy volna az öngyilkossággal.

III. A német birodalmi alkotmány alapján a monarchia és népképviselőlet intensiv együttműködését kívánja. Az általános titkos választójog jusson mindenütt diadalra; nemcsak a birodalmi, de a tartományi és községi igazgatásban való részvételre is. Ezzel a joggal a munkásosztály érdekeinek és bajainak ismerőjét küldheti a közügyekbe való befolyáshoz, ezzel szaporodik képviselői száma, kik reformokat sürgethetnek, keresztül is vihetnek, az internationalismus segedelme nélkül. A népek úgy politikai mint gazdasági szabad egyesülési és gyülekezési jog biztosítandó, mely a nép gazdasági és főleg politikai erejének képzésére és fokozására is irányulhat. Ez az elv a socialdemokratáknak a nemzeti táborba való áttelepítését czélozza. Meg kell jegyeznünk, hogy az általános titkos választói jog a birodalmi gyűlésbe küldendő képviselők választásához már rég-

óta megvan; Bismarck akkor adta a németeknek, mikor a munkásosztály még gyenge és küzdelemképtelen volt.

IV. A párt az ezen pontban kifejtendőkkel teljesen csatlakozik a socialisták általános követeléseéhez. Azon értékrész növelését kívánja, mely a német gazdasági élet együttes, pénzben kifejezhető végeredményéből a német munkásnak, akár férfi, akár nőnek osztályrészül eddig jutott.

De ennek a részletértéknek a megnagyobbítását nem a revolutionarius Marx-féle communismus merész utópiáitól és tetszetős csillogó dogmáitól várja, hanem intensiv politikai és szövetkezeti munkától, a consolidált viszonyok alapjain.

Miként a történeti alkotmány uralmában élő nemzetek, ennek alapjait tiszteletben tartva, csak a részletekben engedhetnek változtatást, úgy a nemzeti socialis párt is a fennálló társadalmi rendnek alapjaihoz ragaszkodva ennek történeti átformálását kívánja, így aztán a telekjáradék, kötött birtok, fogyasztási és fényűzési adóknak stb. módosítása ezen elvnek folyománya, valamint az is, hogy a nemzeti jövedelem legyen a munkáé.

V. A pártnak az az elve, hogy a német érzésűek támogassák a német munka politikai küzdelmét a meglevő birtokviszonyok ellen indított harczában, következménye az imént mondott történeti felfogásnak; de így önmagában azonos a socialdemokraták czéljával is.

VI. A nemzeti socialis párt a női munkáskérdést sem hagyja figyelmen kívül, a mi erősen actualis; hisz a múlt évben körülbelül hat millió nő volt alkalmazásban és vagy másfél millió e nélkül. A socialdemokratákhoz húzó női munkásokat azzal igyekezik az új párt magához csatolni, hogy a nő gazdasági és társadalmi helyzetén változtatni és tevékenységük megfelelő kifejtetésére módot és eszközt akar teremteni.

VII. A nemzeti socialista párt szigorúan politikai és gazdasági tételei közé, mint hangulatot keltőt, belehelyezi a kereszténység fogalmát, mint a szellemi és erkölcsi élet középpontjául szolgáló érzést. Régebben ugyanis az új párt keresztény-socialistákból állott; és hogy nemzetivé alakult át, a kereszténység elvét hirdeti ugyan, de pártkérdéssé már nem teszi; tehát zsidó is lehet nemzeti socialista, csak érezzen és cselekedjék nemzetien és socialisan.

A párt ezen állásfoglalását akkép indokolja, hogy a kereszténységnek külön politikai programja sohasem volt; a keresztény népek történetében van patriarchális, absolut, constitutionalis,

demokratikus államforma, de mindezt nélkülözhetetlenek soha sem tartotta maga a kereszténység sem.

Ezzel az elvvel sem hozta a párt az internationalistákat közelebb; azzal, hogy a nemzeti socialis párt azt mondja, mikép a haladás gátlója nem a kereszténység, hanem az egyház (Kirchenthum), a mi most a formává és hatalmi eszközzé átalakult kereszténység, nem mondott olyat, a mely az internationalistákat más útra térítette volna; ezek továbbra is küzdenek az egyház ellen, míg az új párt ennek csak némi reformját sürgeti.

Ezek lennének a nemzeti socialista párt vezető elvei. Egy eklektikus párt, mely tán a socialdemokracziához áll legközelebb. A miként ez, úgy a nemzeti socialis párt is kemény kritikával sújtja az uralkodó viszonyokat, melyeket sok vonatkozásban lényegükben akar felforgatni; támadja a munkaértéket kiaknázó munkaadókat, a capitalismust; és határozottan a kellőkép nem gondozott munkásérdekek védelmére vállalkozik. A kifejtett tételek után mondhatjuk, hogy a socialdemokracziától nem a socialis, nem is a socialistikus, hanem a politikai felfogás választja el, a meny nyiben a nemzeti monarchiáért, az ezt biztosító hadseregért, tengerészetért és gyarmatpolitikáért alakult meg valójában. E mellett — az eredményekből ítélve — úgy látszik, hogy a munkásosztály ügyeinek istápolása és érdekeinek előmozdítása csak másodrangú kérdés; a munkásosztály bizalmatlan viselkedése erre vall; a munkásokból alig kerül néhány nemzeti socialista; Frankfurtban és Lipcsében van néhány ezer. Hiába volt ez opportunus programm; a socialdemokraták nem vonultak át az új táborba, melynek közlegénye nincs is; csak tábornokai vannak. Ez különben előre volt látható; egy nagy hadsereg szükségességének merev *hangoztatása*; meg egy Németországot a világforgalom első helyére juttató háborúval való kecsegtetés csak természetes, hogy hidegen hagyta a socialdemokratákat, mikor még a liberálisok is túlzottaknak *találtak* e kívánalmakat. A socialis tervek valamivel többet nyújtanak, mint a liberálisoké, de jóval kevesebbet, mint a socialdemokracziáé. A viszonyok történeti átforgalmazása pedig távolról sem oly biztató és csillogó jelszó, mint a termelési eszközök kisajátítása! A munkásnép a nemzeti socialis pártból hiányzik; hívei csak professorok, protestáns papok és akadémikusok sorából kerülnek. Ez az egyetlen eredmény; több semmi. De ennek a csekély eredménynek és általán a nemzeti socialis pártnak mégis meg van az érdekes sympto-

matikus máza, jellege; legalább a németországi socialismus története ezt mutatja. A mikor e század közepe táján felbukkant és nőtt a socialismus, nem értették tételeit az emberek, vagy ignorálták, mint egyes tünetet, mint soha el nem érhető utópiát; utóbb gyűlöltek, mint a bűnt, mert jogokat követelt és helyet vívott ki magának; és a mikor végül követelményei egyike-másika megvalósult, számban, hatalomban és tekintélyben megerősödött, tudós és magas állású emberek ügyei iránt érdeklődtek, akkor ezek, mint a tudomány és humánus érzés befolyása alatt sok jogosultat látnak már benne az emberek úgy positiv követelményeiben, mint társadalmi viszonyaink és szervezetünk kritikájában. De annak ellenére, hogy a tőke, ipar, kereskedelem és forgalom országos korlátokat, határokat nem ismerő nemzetközi lényének inkább megfelel a munka és a proletárok világszövetsége, tagadhatlanul sok nemzeti vonást vett már fel; bizonyítják a nemzeti socialisták, Bernstein, sőt Lassalle is. De igazolja ezt más államok socialismusának fejlődése is. A socialismus sem az, mint a múltban volt; haladó mozgalommá, számottevő tényezővé és párttá fejlődött, mely ma már épen nem a legradicalisabb.

Dr. Lessner Richárd.